

**Kübärä Kristi jätt
latsõpõlvõga hüväste**
Kae lk 2

**Matk ümbre järve kuun
Jansonsi Silviga**
Kae lk 3

**Määnest vigurit vanast
kolhoosi kardokapõllu pääl tetti**
Kae lk 4

9 7714061922005

Pilt filmist «Vee peal».

Film «Vee peal» jõud peräkõrd kinno

Seo nätal jõud kinolina pääle Simmi Piitre minevä aastak valmis saanu film «Vee peal», miä om tetti Ruitlasõ Olavi menuromaani perrä ja kõnõlõs Võro liina elost.

Filmin kõnõldas läbi terävä

huumori hafalidsõ poiskõsõ elost, tuu taustal om 1980. aastidõ Võro liina kurb-nafakas õhkkund, kon murridõ iist ei olõ muialõ paeda ku Tamula järve pääle kalla püüdmä.

Filmin mängvä tunnõdu Eesti näitlejä ja tuud saa kaia 9. süküskuust üle Eesti.

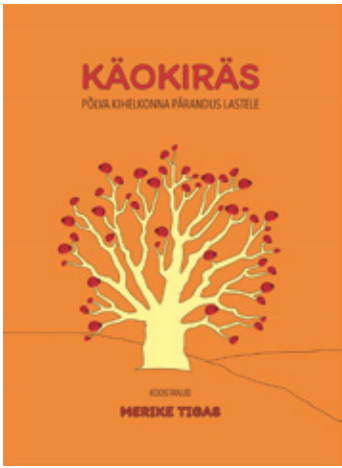
UL

Raamat Põlva kihlkunna rahva-perändüsest

Vällä om tulnu raamat päälkiräga «Käokiräs», kohe om kokko korat hulga Põlva kihlkunna rahvaperimüst. Raamadu abiga saava latsõ ja latsõvanõmba tutvas Põlva kihlkunnast kirja pantuusi hüpitiisi, mängukõisi, laulõ, soovisalmõ, tsirgudelü perrätegemeiisi, juttõ, mängõ, vanasõnno, mõistatuisi ja vanarahva tarkusõterriga. Laulu omma raamatun ka noodikirja pantu.

Kogomik om saanu päälkirä Põlva kandi folklooriansambliil Käokirjas perrä, kon raamadu kokkosäädjä Tigasõ Merike

om 30 aastakka laulnu ja pilli mängnü. Raamat om pühendet Podekrati Ülle mälehtüsele, kiä

oll' ansambli kokkokutsja ja pikäaolinõ iistvidäjä.

Kogomigu esitluskontsõrt plaanitas pitä seo kuu lõpupoolõ Põlva kultuurikeskusõn.

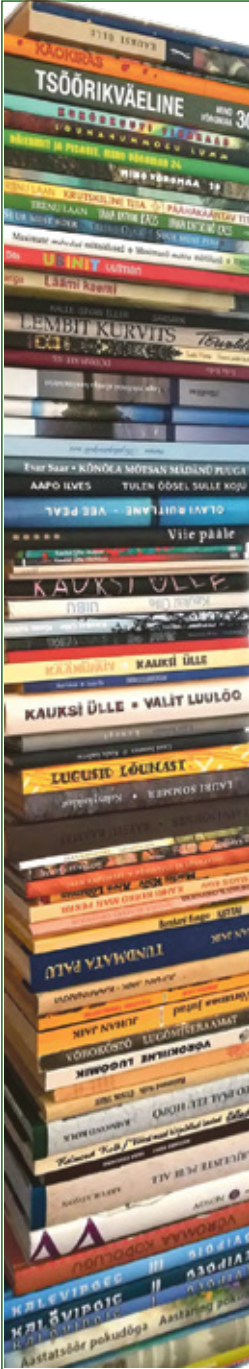
UL

Hurda seldsi kodoluuconvõrents. Minevä puulpäävä pidi Hurda Jakobi nimeline Põlva rahvaharidusõ selts Võrol umma kodoluuconvõrentsi. Avastõdi põhimiidsi Vana-Võromaa pääliina mäluasotuisi: Kreutzwaldi majja, Võro instituuti ni Vana-Võromaa kultuurikota.

Ärtundmist ja ütlenmärkmist paksõ päiv hulga, selle et vastavõtja olli uma ettekandõ-tutvustusõ ette valmistanu Põlva-Võro suhtidõ võtmõn. Võro liinapää tulõt Hurda-huviliidsi tervüten miilde, et oldas Põlva kihlkunna maa pääl. Kreutzwaldi muusõumi juhataja Hollo Aimi (kõnõlõja pildi pääl) tõi eläväle vällä Kreutzwaldi ja Hurda umaigisõ ütentegegimise, instituudi tiidrü Saarõ Evar kõnõl Kiräpää kandsi rollist Põlva kihlkunna luun ja kultuurikua päävarahoitja Otsa Mirja sutsõ esierällist huvihõlahust tekütä Tamula asulakotusõst kõnõlõva arkeoloogjavälläpanõki ni mikandi mõtsavelli mälehtävä ütlemäldä põnõva näütise man.

ALLASÕ TIIA jutt ja pilt

RAHMANI JANI PILT

Võro kirändüse kujonõmisõluu kokkokirotaja, kirändüstiidläne Velskri Mart.

Võro kirändüse lugu sai e-välläandõs

RAHMANI JAN

Kuimuudu om võro kirändüs vällä kujonu ja kohe täambädses pääväs jõudnu? Noilõ küsümüisile ots vastust kirändüstiidläne Velskri Mart uman ülekaehusõn «Võro kirjanduse kujonemislugu», midä saa seost nädällist e-välläandõst lukõ.

50 raamadulehe pääl om kirän, määndse olli edimädsõ võrokeelidse trükidü teksti, kuis ja kiä naas tiidligult võro keelen kirotaja ja mis aol om võro kirändüst kõgõ inämb tetti. Tulõ vällä, et ku varatsõmbal aol oll võro kirändüslugu osa lõunõ-eesti kristligust traditsioonist, sis 20. aastasaa võro kirändüse päänõstmisõ omma käünü kuun momentega,

ku kultuurilidsõ otsmisõ Eestin terävambäs omma lännü.

Päält teksti löüd välläandõst hulga pilte tähtsämbist võro kirändüse tegijist ja raamatist.

Ülekaehusõ and elektroonilidsõl kujol vällä Võro instituut Allasõ Tiia iistvidämisel. Huvilidsõ löüdvä vahtsõ välläandõ Võro instituudi kodolehe päält.

Muinsuskaitsõpäivil näüdätäs kāküssin olõvat perändüst

9.–12. süküskuul peetäs üle Eesti muinsuskaitsõpäivi. Timahava om noidõ päivi teema «Käkküssin perändüs». Tuu teemaga tahetas nõsta üles paiklikku ja võiolla edimädsel päälekaemisõl harilikku, a kogokunna jaos tähtsät ja hindätiidmist tugõvat perändüst.

Egäl paigal ja kogokunna om uma lugu ja egäl puol lõvvüs kultuuriperändüst, mink üle uhkust tundas. Mõnikõrd tulõ tuu õnnõ kāküssist vällä pätä ja laskõ jutussil hiilada. Nii muudu omma kõrraldaja ütelnü timahavatsidõ muinsuskaitsõpäivi kotsilõ.

Muinsuskaitsõpäivi peetäs kõrra aastan ja noidõga tutvustõdas mi ümbre olõvat rikast kultuuriperändüst. Taa nädälvaihtus omma vallalõ maja ja mälehtämisepaiga, tetäs ekskursioonõ ja tüütarri ja proovitas tutvvas tetä ja mõtõsta kodokandi kultuuriperändüst

UL

ja aoluku. Kõiki sündmüisi vidävä paigapäälidse inemise.

Võro liinan Kreutzwaldi muusõumin tulõ muinsuskaitsõpäivil üts esieräline ettevõtmnõ. Muusõumi juhataja Hollo Aimi näütäs huviliidsilõ Laulu-esä elomaja tarõ pääle viidüid asjo, midä om peetü umal aol veidemb väärt olõvis. Sää om aastakümnit varol olnu müüblit ja kunsti, mink man ei olõ seletävät teksti ja mink mano hariligult muusõumiküläliidsi ei lasta. Kõigil nail neläl pääväl kell 12 saava huvilidsõ kaia ja kullõlda, midä sinnä tarõ pääle är käkitü om.

Kreutzwaldi elomaja tarõ-päälidse, kohe om aastakümniide joosul viid egäsugumast kraami. Seo nädälvaihtus saava huvilidsõ nailõ asjola pilgu pääle visada.

SEPÄ MARIKA PILT

M Ä R G O T U S

Olõt pidänü kedägi, kiä om su ello kõvva mõotanu, igävaste uma elo osas. Ja sõs äkki om tä lännü... Kas tuu om märk hindä vanassaamisõst?

Hüväste, latsõigä!?

KÜBÄRÄ KRISTI,
elo häädümise pääle märkjä

Pallo om noid, kinkal om koton raamat, miä om jäänü lõpõtamalda. Švejki. A õigus, kavvõn ja võõra ommava säändse kaotusõ. A kuimuudu minnä kaema näütemängo, mink kõgõ tähtsamb näütlejä pääle edimäst mängmist inämb es heräne? Lämmi ja armsa inemine, kiä om jo iks olõman olnu. Kinka om olnu nii lihtsä hinnäst võrõlda. Nii hää ja uma, õkva ku uma taat. Ku tükk rahulidsõst elost lätt är mõnõ võõra inemise kaotusõga. Esieräldiselt säändse uutmalda kaotusõga.

Ku sorti koton raamatit är koolnu kiränige perrä, om mul ku pikä puuga iin muidokina Männi Heljo. Ildaaigo tä jo läts. Lihtside juttõ kõnõlõja, kink sulõst ma usu ekä sõnna. Muu hulgan usu kimmähe, et Costa Rica kohv om kangõ. Ni kuis ma kae näütuses viisorist mõmmi jutussõ-mängõ, ku Rebäse Reinu kummõlt vällä hõigat kihotuslausõ «Tiäti, sõbra, vabahus om sjo, ku sa olõ-i inämb kannu külge kinni kõudet» vii mõttõ tähtsõpõlvõst hoobis toonimaa teie pääle roitma. Miä kõrd olf nali ja naar, saa kurbtusõ vai kogonistõ iku tähenduse. Tutva ni tähtsusest suurõ inemise läävä är. Kimmäs lagonõs lakja. Sjo kuradi Aig om ütstõsõ perrä är kofanu Sipsigu ja Sammõlhabõna, Postikana ja Kass Arturi.

Tahassi uudissidõ iist är mõtsa pakõ ni hoita hindä jaos alalõ Armastusõ. Kolmõ apõlsiini vasta. Ku ma midägi tiä-i, saa-i tuu ka mullõ hallu tetä. Tuu vast omgi tuu külm, miä nərbähtäs ütekaupa lilli mu kleidi päält? Ku latsõao naarust jää-i midä alalõ. Ku sääll kavvõmbidõ pinke man lätt kõgõ pümmembäs. Kas ma sõs vaogi ütël pääval kühmä, ku sjo pümehe li-gembähe joud?

A ma saa-i joba parhilla minnä sirgõ säläga kaema tiatritükkü «Serafima ja Bogdan». Viimäe ostõ Kaplinski Jaani raamat om kah viil putmada. Selle õt mul olõ-i koton tsilka viina, a tundminõ om sääne, õt ku topkat nõsta-i, olõ-i kõlbulinõ.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõilda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Tarkusõkuu ullõ mõttit

Tarkust om iks läbi ao tähtsäs peetü. Tuu om midägi hääd, midägi, midä tulõ «takan nõuda».

Tuuvasta ullust ei olõ tähtsäs peetü. Tuu om täpipäält tarkusõ vastalinõ, tähendäs sis, et midägi halva.

Ummõhtõgi, midä aig edesi, toda inämb om naatu maailman kõnõlõma tuust, et säändse must-valgõ vastandamisõ ei olõ peris tark tego, selle et aša omma iks hulga keerolidsõmba ja musta-valgõ vaihõl om hulga erinevit tuunõ. Et ilman liigus ringi otsalda hulk egäsugumast teedüst, ei tiia mi egä kõrd, kas tego om targa vai ulli jutuga vai noidõ katõ segoga. Ja viil kõnõldas, et kõigil inemiisil piäs olõma tan maailman võimaligult võrdsõ võimalusõ. Mu meelest tähendäs tuu, et nii tarkus ku ullus piäsi olõma ütてviisi tähtsä.

Et latsõ läävä süükskuul kuuli ja opva sääll (vähembält niimuudu arvatas) vahtsit tarkuisi mano, om süükskuu nimmat tarkusõkuus. A kon om sis ullusõkuu?

Säänest ebavõrdsust ei saa edesi kannata. Tuuperäst tii ettepanõgi naada pidämä ullusõkuud. Mu meelest passis tuus kõgõ parõmbalõ mahlakuu (april), ja edimäne mahlakuu päiv võinu sis ullusõpäiv olla, nii nigu edimäne süükskuu (septembri) om tarkusõpäiv.

Kuis om, kas paistus mõistlik jutt?

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Aapo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust löüdä, ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

Vabahus valli

Miä sa tiit, ku vabariigi valitsus saat sullõ telefoni pääle sõnomi: massulda rong Tsiberihe lätt vällä 1.09.21 kell 9 hummogu Balti jaamast, ütten saat massulda iPhone'i? Kas läät, ku andas massulda reis ja massulda nänni?

A massulda lõunasüüke olõ-i jo olõman. Kuigimuudu tulõ iks egä aša iist massa ja parhilla om meil viil valikuvõimalus ja vastutusvõimalus uma elo iist olõman.

Kas usut, et Covid-19 vaksini and sullõ vabahusõ? Iisrael, ütõ kõgõ inämb vaksineerit ütiskund, om täämbädses saanu maailman üte korõmba nakatumisõ tasomõ. Vaksiniirmise ütõ seletüs olf, et viirus käändäs sälä pääle. Ummõtõ näütäs tuu, miä Iisraelin sünnüs, selgele, et vaksiniirmine tõvõ saamist ei piira.

Määndsel aol sai normaalsõs tuu, et hää tervüse alossõs ei olõ tukõv immuunsüstem, a laborin vällätüütet kihvt, minkal olõ-i viil esiki tävvelist müügilupa? Ohouuringu piäs lõppõma viil katõ aastaga peräst.

Tuuga piäs egä inemine hindä käest naid asjo küsümä. Mille? Mille meid nii kõvva sunnitas, miä om kõgõ seo takan? Ja mis sis, ku kõik pandeemiä om suur pettüs, miä om lihtsäle kinkalõgi kasulik?

Inemise arvosaaminõ peris elost või teno hirmulõ ja ajomõsulõ tõdsõs minnä, a usu, et sa jää ei ütõindä, ku julgut välästuult tulõvalõ tsummimõsõlõ kaemalda umalõ sisemädele tundõlõ kimmäs jäiä. Tuud näüdäs ka 23. põimukuul olnu Balti kett, kon kolmõ Balti riigi inemise olli solidaarsõlt ütõsüse, vabahusõ ja inemõiguise puult. Ütsikund, kon inemiise saanu maailman üte korõmba nakatumisõ tasomõ. Vaksiniirmise ütõ seletüs olf, et viirus käändäs sälä pääle. Ummõtõ näütäs tuu, miä Iisraelin sünnüs, selgele, et vaksiniirmine tõvõ saamist ei piira.

Täämbädses om tekkünü mitmit kogokundõ, miä esi uma elo ja tegemiisi üle otsustasõ ja näid teküs kõrrast mano. Elämi esieräldisel ja hereväl aol, a suurõ muutusõ saavaki õnnõ läbi kriise sündüdä.

Soovita egäl inemisel esi inne pritsi saamist tiidüsiidsi alglatit uuri.

Täämbä om mu sünnüpäiv. Neli-kümmend kuus aastakka ello, läbielämisi ni mõttit. Õkvall nigu olõssi joba ilmadu aig eletü, a lihtsä rehkendüse perrä paistus, õt tuu nummõr saa ka kats kõrda suurõmb olla ni tulõ edesi trallada. Tiässi õnnõ, miä iin uut.

Tõisi päält kaiõn käändäs ütõkõrd värmi tuhmimbas. Kleidirõivast kaosõ suurõ verevä lilli ni palit sulas õkva ku vihmat-sidsi pilvi ni asvaldiga ütte. Iho jääs kuigi vähämbäs ni ola vaosõ maakamaralõ ligembäle, ku tahassi üldä, õt miä no ma, väiku inemine.

Kunas sjoõ kõik pääle naas? Parhilla tunnõ, õt ammus ma olõ hinnäst kõigi naidõ elon eletüisi rollõ seest üles löüdnü. Kõik naa suurõmba juuskmisõ ommava är joostu, latsõ elo pääle avitõdu, ummõtõ om aigu ni abarust mullõ hindäle.

Pääle om naanu ku nõiaväke täüs nelikümmend-pluss-aig. Palota-i ma inämb ello ni elo palota-i viil minno. Muro om kühl tan ni parhilla rohilinõ ni täivas korgõ ja sinine. Om julgust ni kangust olla esihindä ja tõisi vasta ausa ni valli õnnõ tuud, miä mullõ hääd tege. Om tarkust ellä tan ja parhilla ni kaia elo pääle tenomeelen süämega tagasi. Piiglist kaesõ vasta kordsu, midä olõ-i vaia kääki, ni hingen om õnnõ inämb ja inämb latsõ muudu vabahust, nuurust ni sjoõd tävveste mu hindä olõmist.

Elo om õkva ku pikk puiõrida sälä takan. Egä puu man om pargipink ja palas mälehtüse latõrn. Astu õnnõ mõttin tagasi ja kerä hinnäst pingi pääl lämmä teki sisse. Astu õkva naidõ kõgõ edimäidsi herkside latsõao mälehtüsi. Ja säält sjoõ nakkas. Sagõhõhe õkvall sõs, ku tuud kõgõ veidemb uuta mõistat, ni kimmäs om õnnõ tuu, et sjoõ juhtus. Valgus lambin hubisõs ni pilks, lätt tuhmimbas ja tuhmimbas, kooni kaos. Periselt är. Mälehtüs om iks taasama, a valgusõ asõmõlõ tulõva vafo. Mõni kogonistõ nii pikk, õt küünüs läbi kõiki naidõ eletüisi aastidõ viil täämbä kundsa putma. Aig astus ku torsin tunnimisi ni sääll, kon saisma jääs, valgus kaos.

Järgmädsel pääval saat aolehest teedä, õt jälki om kiäki är koolnu, kiä om sust tennü tuu, kiä sa täämbä olt. Või olla, õt olõ-i sa jo aastit mõtõlnu naidõ naaru ni herevüst täüs näütemängõ, filme, raamatidõ ni laulõ pääle, miä olliva niisama hariligu ja egäpääväne osa latsõpõlvõst ni noorõast ku päivä täüs suvõ ja talvõ, ku lumi olf nõnani. Naa kõgõ herksämbä latsõao naaru om iks kinknõ meile kiäki tõnõ. Tuu kiäki, kiä om uma tii pääl sust sugupõlv vai kogoni kats-kolm iin.

Pikkä aigu paistussõgi kõik suurõ inemise ilmadu vana ja säändse jo iks koolõssõ, a ütël pääval kasut esi suurõs ni näet peris inemist kõgõ tollõ takan, miä om sinno sügävähe putnu. Näet ello ni elo häämist. Ni ka igävest häämaldä ello läbi anni, himo, suurõ tüü ja tahtmisõ hindäst jälg maaha jättä.

Pulga Jaani mõtõlus

Eesti põllumehe kats taktikat

Päälkiri olõsi nigu Lenini käest lainatu, aga sisu om tõnõ. Põllumiist ei saa määndselgi juhul võrrõlda proletariaadiga. Kui väega tahta võrrõlda, sis vast proletariaati korrusmajadõ elänikkõga, kel ei olõ muud kaota kui uma korter. (Proletariaadil olli ahila.)

Aga asja manu. Minev-aastast silo jäi põllumeestel hulga üle. Timahava nii mõnigi miis eriti silo tegemä ei torma, vana viil kõlbas. Säälsaman aga aias Brüsselin tuud juttu, et põllumaa pinda tulõ vähändä ja pakutas peris suuri protsente, pallu vähändä.

Esihindäst nõsõs küsimus: mis tuu maaga tetäs? Jummal taivan näge, et söödäkultuure ala tuud panda ei saa, kodutõpra ei jõvva rohkõmb süüä. Mõnõ partei, eriti rohilise, nõudva, et tõpriid tulõ kah vähändä, nuu laskõv pussu. Vähänenü omma nimä joba niigi küländ pallu. Paistus, et tõpriide arvu ja söödäkultuure pinda kiäki umavahel klapma pandma ei nakka.

Mis meil sis üle jääs? Siin tulõgi mängu kats taktikat. Edimäne: saata Brüsseli ammõtniku pehme kotusõ pääle. Mitte et näide praegunõ kotus pehme ei olõsi, aga viil pehmembäle. Tuu nõud ütõjagu julgust ja ütõmiil om kah tähtsä.

Tõnõ: tetä süä kõvas ja naada põllumaa pääle mõtsa istutama. Kui tuud asja mõistusõ perrä aia, ei pruugi kahju väega suur olla. Pallu om säändsiid maatikke, mia omma:

a) ülearu väikse seo ilma suuri massinidõ jaos, b) maaparandusõ puult är raisatu, nii et midägi suurt ei kasu, c) arulda harimise ja väetämisega är rikutu. Ka mürkega. Mõistusõga valitu ja istutõdu mõtsa-kultuur vast parandas asja.

Mul om seo riigikõrra aigu istutõ umbõs 5 hektärit mõtsa põllumaa pääle. Ei olõ sukugi nii, et mõts saa valmis 60 aastat peräst. Ma looda uman elun viil hindä istutõ mõtsast mõnõ palgigi kodu tuua.

Lugu om kehv, aga mitte lootusõlda. Viimäse ao Lõuna-Eesti praktika om näüdänü, et korilusõst om kah võimalik är ellä. Olõs aga mõtsu, kost korjada. Mõtsu istutamine aga om mii hindä käen.

Kõgõ suurõmb lohutus om tuu, et Kristus om ülnü: tassaõ perivä Maa. Nii et nuu pehme kotusõ pääle saatja hääse är ja kõik maa saa tasatsiile, kiä puulsalaja põllumaa pääle mõtsa istutasõ.

Olkõ sis tassa ja muutkui istutagõ nohinal!

Jansonsi Silviga ümbre järve

RAHMANI JAN

Kuimuudu kirota 70. sünnü-päävä puhul portreeluku inemisest, kink tähtsämbide tegemiisi nimekiri om pikemb, ku üte luu jaos leheruumi jakkus? Ma ei tiia. Tuuperäst kutsu Jansonsi Silvi ümbre Tamula järve matkama ja looda, et vast saa tuust matkast lehte jutu kirota.

Taa om üts väiku rännäk põimukuu perämädsel pääväl. Läämi Kreutzwaldi avvosamba mant peripäivä ümbre järve kõndma. Et Silvi vidä Papa Kreutzwaldi hoovtiatrit, om tuu matka alostusõs ekämuudu paslik paik.

Mi ei saa pallo kõndi, ku Silvii essütedäs: tutva tahtva Tamula veeren näüädä, et paadisilla pääle om istma tulnu esieräline tsirk: hõpõhaigru.

Kuigimuudu saami siski minemä, a jälleki om segäjä vastan. Seokõrd verevüt karva kass, kiä, nigu Silvi tiid, eläski tan Tamula veeren. Ka kassist saami müüdä ja edesi lätt tii Võlsi poolõ. Silvi jutusuun lätt vallalõ ja mi ei panõ segäjit inämb tähelegi.

Tsiberin sündünü

Tsiberin kiudutõduidõ perren sündünü Silvi kõnõlõs umast latsõpõlvõst. Tä oll' aasta ja kolm kuud vana, ku tä imä inglide mano lätõ. Ummõhtõ om Silvi läbi elo tundnu, et kuigimuudu imä tedä hoit, om nigu kaitsõingli.

Latsõpõlvõraamad

Mõni aastak ildampa tõi esä Silvi Võromaalõ Lepässaarõ kanti, kohe tä kodoväüs lätõ. Kasuvanaesä oll' tuu, kiä löüds, et lats piät inne kuuli lugõmisõ selges saama, ja nii sai-

RAHMANI JANII PILT

Tsipa väsünü, a õnnõlik Jansonsi Silvi päält tsõõri ümbre Tamula järve.

vaki raamadu Silvi jaos armsas. Latsõn lugi tä katõkismusõjuttõ ja kujot eläväle ette, kuis lövi suurõ mulgu põhjan mõirgas.

Üts Silvi latsõpõlvõraamat oll' ka Jaigi Juhani «Tondijutu». Hirmujutu olli üts osa Silvi kasvatusõst, iks tuuperäst, et lats ütsindä mõtsa vai kao mano es länü. Ildampa oll' tä lemmikraamat «Kadri», tollõ päätegeläsen tundsõ Silvi hinnäst är.

Koolitii

Kuuli lätõ Silvi kõgõpäält Petseri liina. Sääl käve tä edimädsen ja tõõsõn klassin. Tä ütles, et es opi tuu katõ aastaga midägi vahtsõt mano, a et joba inne kuuli oll' tä mängnü tuud, kuis lövi om kooban, sis avastõdi sääl timä näütlejäänd ja panti egän võimaligun paigan esinemä.

Edesi käve Silvi põhikooli lõpuni Haañkasõ koolin. Tuust aast omma täl kõgõ selgembäle meelen koolikaas-laisi puul külän käümise. Et vahemaa olli pikä, saiva jala kõvastõ vatti, a tekkü ka suur huvi matkamisõ vasta.

Päält põhikuuli plaansõ Silvi Villändile kultuuritüüd opma minnä, a esä soovit siski keskkooli valli. Keskkoolin käve Silvi Kanepin. Esä sai teievalitsusõn sahamehe kotusõ ja nii koliti Kanepilõ elämä. Kanepi aol lei Silvi ütlen ansamblin, minka käüti pitõl rahha tiinmän.

Pedagoogi- ja kultuuritüü

Keskkooli lõpõtanu Silvi pruuvõsõ lavakuuli sisse saia, a jäi ussõ taadõ ja lätõ opma ees-

ti keele ja kirändüse oppajas. Edesi oll' tä aastakõsõ Kanepi koolin oppaja, päält tuu 12 aastakka «kerigukoolin» Võrol.

A kultuuritüü tõmmaõs iks niivõrra, et ütlen aol lõpõl' tä oppajatüü ja naasõ kultuuri kõrraldama. Ma ei usu, et perämäidsi aastakümni Voro liina kultuurielon om väega pallo ettevõtmiisi, mink man Silvi ütlen ei olõ lõõnü.

Kuldnõ pensioniaig

Täämbä tund Silvi mõnno pensionipõlvõst. «Teno nõvvukogudõ võimulõ sai ma rohkõmb tüüstaaži ja suurõmba pensioni,» ütles musta huumori sõbõr.

Silvi löüds, et pääle pensionilõ jäämist om täl inemiisiga läbisaaminõ hulga parõmbas

länü: inämb ei olõ vaia tõisi käest midägi nõuda.

Pensionilõ jäien lätõ esieräidselt vallalõ ka Silvi näütlejäsuun. Timä vast kõgõ tähtsämb tiatriroll om siiäni olnu Vanõmuisõ suvõtükün «Kirvõtüü». Parhilla lüü tä ütlen MTÜ Müüdüd Naer vahtsõn pikä nimega etendüsen, midä saa seo kuu Võrol kaia.

Jutuajamisõ aigu kaemi, määndsit siini mõtsa all kasus. Teemi ka üte kõrvalõpõikamisõ, käümi Roosisaarõ tammõ man ja Silvi tege mitmõn paigan haanust, viist, puiõst ja siinist pilti.

Tsõõr saa järvele pääle. Inne lõppu jõvvami tsipa kõnõlda Kõivu Madissõ filosoofiast ja sis äkki omgi matkal ots pääl.

Pallo õnnõ, Silvi, ja jõudu kõigis tegemiisis ka edespite!

vast siini. Peris õigus, aga naid naksi tasahaaval olõma jo veidü varõmb. Ja ku ilm jälle läm-mämbäs kah püürd, sis oll' nii, et tund aigu mõtsan ja peräst puul päivä pliidi iihn. Ega iiba ei massa kah muiduki rabada, kiä ta kraami peräst ärä süü, villand või saija, aga nii illus om mõtsan kävvü, vahti ja löüdü... Ku saaki mõtsa jättä ei talda, sis tulõ jäl kavalus appi võtta ja tetä hääd miilt nuile tutvõilõ, kink jala enämb mõtsaminekit ei kannada, a kiä hää meelega vaaritasõ ja söövä. Nii saat viil jagamise häämeele kah!

Augusti viimäts puulpäävä üüse om kombõs mere veeren tuld tetä. No kost tuu sisemaarott mere võtt. Sai pantus kõõgin lämmä pliidi kõrval istun küünel palama. Märgutimi külh, et võinu taa nalla peräst vai tiigi viirde viiä, õks viikogu, a vällän sattõ nii hirmutudõ, et tuli kõlvanu kaardõ ala tünni manuki panda, sääl ka viipuudust es olõ.

Suvi om läbi ja no tahetas enusta, määne süküs tulõ. Nuid arvamiisi om jo ollu sainast saina, hirmsast tormist kenä rahuligu pääväpaistõni. Mea tulõ, tuud mi kiäki ei tiia, a arvada om, et nii ütten ku tõist.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Tenson

Seo nime kandjit om Eestin 84. Päämine tegünemise kotus om Rāpinä kihlkund. Miikse mõisa Pihosi külän omma Tenson vai Tõnso talu. 20. aastagasaal tunti naid tallõ hõigunimmiga, Rāpinä viisi «külänimmiga» *Suio* ja *Moskva*. Vana kirotusviis om *Tenso*. Tenson Piitre Jakobi pojapoja saiva nime, kohe manu panti saksa *-son* 'poig'. 1826. aasta hingedugõmisõ algkuju oll' *Tenson*. Peedo elli talun, Mihkli oll' mõisa karus ja Jakob elli Rāpinä kerigumõisan. Peränpoolõ elli seo nime kandjit rohkõmb üle järve Vinnemaa poolõ pääl. Üts Tensoni nime kandja 20. aastagasaal alostusõ Tafnan om sündünü koguni Moskva liinan. Olõ-i teedä, kas tä oll' Rāpinä suguvõsast. Kuulsa Miikse vallavanõmb Saksoni Hindrik, hõigunimega Moskva, es olõ Tensoni hõimlanõ, tä naanõ Miina oll' hoobis sündünü Tensing säält-samast Pihosilt.

Tenso vai Tõnso nimi tulõ muiduki edenimest Tõnts, miä om Antoniusõ üts muganduisist. Pihosi külän om joba 1627 elänü *Tentze Thomas*, 1638 *Tense Peter*, 1688 *Tõnõ Paap*. Mehikuurma ristmismetrikran 1751 om olnu nii lisanimme (*Tõnso Jahn* jt) ku edenimme: *Äkkimä Tõntz* (Jakimi p Tõnts).

Kuvvõn paigan Eestin omgi pant priinimi *Tõnson* (täambädsel pääväl Tõnson, 66 kandjat). Naist vähämbält ütlen kotussõn, Laiusõ kerigumõisan, naati tuud kerigumaatin kiroutama *Tenson*. Sääl suguvõsan om nime andjas selgele vanaesä Tõnn vai Tõnu: 1816 *Petri Tenno Pertel* ja timä poig Tenn, sama poiss ildamb priinimega *Tõnn Tenson*.

Saarõmaal Kaarma kihlkunnan pantust nimest *Tõnsau* (täambädsel pääväl Tõnsau, 41 kandjat) tegüsi Tafnan ka tõõsõndus *Tenson*. 1934. aastagal võtt tuu perekund Tensoni hindäle ainukõsõs ammõtlikus nimes.

Eestistämisel võeti Tensoni asõmalõ Rāpinäl, Miiksen ja Tartun *Taimre*, Miiksen *Mändla*, Ahjal *Metsoja* ja *Taniste*. Viil võeti *Tuulsemäe* Nursin ja *Tuulse* siseministri man.

SAARÕ EVAR

Kae, määne suvi...

Ku tükü tohku, tõrvasõpilpa ja väikese üsätävve kuivi halgõ tarrõ vei ja ahu ette istõ, sis võisõ märguta, kona taha viimäte tuld sai tettüs. Olõs nigu maa-ilmadu ammu ollu, aga tegelikult om vaivalt kolm kuud tinavaasta ollu säänest aigu, ku päiv ütsindä tarõ kütmisega toimõ tull' ja mõsu sai kõik aig vällän kuivata. Säänest kumba, mink iist tarrõ pakku minnä tulõ, om meil muiduki harva ja seekõrd oll' esiki taast puutrist puhkunu lämmi tõnõkõrd liig ja pedi masina enämb kinni hoitma, muidu pühi kõik aig hikõ.

Lämmi aig lätt meil kipõlt muiduki, nii nuil, kel ainumanõ huul tuu, kuis puhkus henele kõgõ parembas tetä, ku nuil, kiä uma pendre päält ja mõtsast tulõva söõgikraami usku.

Tinavaasta es olõ kevväi lämmä jagamisega helde. Kui maikuu keskel sai paksu jopõ ja villadsõ mütsuga aiamaad tsongitus, sis arutimi sääl nuidega, kiä kõrval ukõrdi kardulit panda, et lõunamaa inemise pedä-vä meid õks vast ullis külh. Ega elu meil taal lühkül lämäl aol om, ku ei olõ asja mõtsa minnä! Maalehen kirutõdi, et vana-rahva uskmise perrä satas pärtlipääväl, 24. augustil tai-

Vana kuul

Tsolgo kooli kokkotulõk

Käve põimukuu tõsõl puulpääväl Tsolgo kooli 210. aasta sünnüpääväl. Rahvast oll' kokko tulnu vast üle 60 inemise.

Kõgõpäält oll' kirjapandminõ ja tervitüskohv piirakidõ ja koogiga. Pääle tuud naas pidolinõ osa. Sõnna võtsõ ka tsolgolanõ Oti Anneli. Tennäti kotusõpäälsits küläelo edesiviijit. Sis naas esinemä ansambli Pihlapuu, mis saais kuun Tsolgo laulunaisist. Edesi tetti vallalõ nimeline mälehtüspink Tsolgo kooli pikäolidsõlõ oppajalõ ja koolijuhilõ Järvpõllu Ehalõ. Saman saiõ osta Eha kokko säetüt vahtsõt raamatut «Killukesi Tsolgo koolist». Kaõ, et Eha om länü joba taivaidsi teie pääle ja esi ei näe umma raamatut, midä tä nii väega uutsõ.

Peeti ka Tsolgo kandi ja kooli aoluu-loeng kuun videopiltega. Saimi tiidä, et Tsolgo külakuuli nimmati edimäst kõrda 1766. aastal Põlva pastoraadi protokollin. Järgmäne tiidmine om 1811. aastast, kon om kirotõt, et kuulmeistris sai Oleske Mihkle Petri ja opjit oll' 30 last.

1847. aastal tetti Tsolko riigi abiga õigõusu abikuul, mis nimmati 1930. aastast Timo õigõusu kihlkunnakoolis ja mis tüüt 1917. aastani.

Tsolgo lutõriusu vallakoolilõ ehitedi 1912. aastal vahtsõnõ hoonõ, millest saiõ perän rahvamaja. 1929. aastal muudõti vallakuul, mis inne oll' algkuul, 6-klassilidsõs.

1934. aastal valiti oppajas Rinne Anna, kes plaansõ vahtsõ kooli- ja rahvamaja ehitämist, selle et latsi oll' nii pallo, et es taha inämb vanna koolimajja är mahtu. Sõda tull' pääle ja vahtsõst ehitüses saiõ valmis õnnõ mulk.

1946. aastal sai kooli direktoris Järvpõllu Daniel, kes oll' ka suur muusigamiis ja Võromaa kõgõ parõmba kotusõpäälidse segäkoori juhataja.

1957. aastal võtsõ kooli juhtmisõ üle Jõgeva (Tõlgo) Evi. Timä iistvidämisel muudõti kuul 8-klassilidsõs. Daniel jäie viil kavvas aos koolin muusigaoppajas ja asuf Tsolgo rahvapilliiorkestri, kon eski mul oll' au kannõld mängi.

1967. aasta sügüsest jäie Tsolko õnnõ algkuul, midä naas juhtma 1956. aastast koolin oppajana tüütänü Järvpõllu Eha. Tä lõpõl tüütämise 1999. aastal, ollõn 43 aastat Tsolgon latsi opanu.

Eha võtsõ külä elost hoolõga ossa. Timä juhti oll' latsi näütsõõr ja täl jakku aigu kõrran hoita ka kooliaid, kon kasvi nii lilli ku söõgipoolinõ.

Kats aastat saiõ viil olla juhataja nuur oppaja Laansalu Anneli, ku kuul 2001. aasta keväjä kinni panti, selle et latsi oll' väega veidü.

Teno kooli aoluu miildetulõtamisõlõ saimi kõik targõmbas ja perän tulõtimi umma kooli-aigu miilde.

Seeni umma kokkotulõgi olnu egä kümne aasta takast, a inemise jäävä vanõmbas ja edespite piässi egä viie aasta peräst kokko saama.

NÕLVAKU KAIE

URMI AILI

Appi, upumi!

AIDMA HELE

Ku ma keskkoolin käve, olli-mi egä aasta terve süükskuu koloosin tüül. Tuu olf hää algus kipölõ opmisalõ. Olf külh rassõ tüü põllu pääl, a õdagu olli õnnõ mi perält, tei-mi toda, mis meile miildü ja kõgõ ütenkuun.

Kuu aogõ opsõmi ütstõist kõrralikult tundma: lõudsemi üles ütstõsõ hää ja halva külle, saimi teedä, kelle pääle võisõ kõgõ kimmäs olla, kes võisõ mõnõ vingõrpussi mängi, kes võisõ vahel tülü üles kisku.

Viimädse sügüse ollimi Luhamõtsan tüül. Tuus aos olf meist saanu hää ja kimmäs uma klass, kon tütärlatsi olf rohkõmb ku poissõ.

Eluasõmõs sai Kikka talu. Poissõ magamiskotus olf hainaküüni pääl, tütärlatsil aidan, söömän kävemi perre söögitarõn. Sääl perren olf kolm kinnä tütrikku. Paar mi poissi kaiva noid plikasid lämmämbä pilguga.

Pidäsimi sõanõu ja saatsõmi mi klassi kõögikata liina apteeki, et tuvva säält tsipakõsõ purgeeni.

Meile olf oppajas üten saadõt nuur, õkva ülikoolist tulnu nuurmiis, kes tiä-es mi nimmigi viil.

Lõunasõõgis olf piimäklimbisupp. Istsõmi üten lavvaotsan, oppaja keskel, poiskõsõ tõsõn otsan. Lavvakatja pidi hoolõga kaema, et oppaja pand hindäle suppi õks mi kausist.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Tuul pääväl kaksõmi suurõ põllu pääl linna. Kõrragõ tsusa üts poiskõnõ mõtsa poolõ juuskma, varsti tõnõ, sõs kolmas. Pia olli kõik poisi mõtsan. Oppaja olf hindäst vällän: tütärlatsõ tegevä hoolõga tüüd, poiskõsõ redutasõ mõtsan.

Läts müüdä mõni päiv. Ke-

set üüd röögäf üts tütärlatsist: «Upumi, upumi!»

Hüpsimi kõik pistü, haardsõmi uma kompsu ja tormssimi ussõ poolõ. Uss olf välläst haaki pantu. Nõssi meeletü lärm ja klopminõ. Ku oppaja ussõ valla tekse, juussõmi ähmiga tä piaaigu pikäle. Oppaja ahmsõ

õhku: innekuuldmalda lugu, poiskõsõ vedäve kaost pangõga vett ja kaldasõ aida päält ossamulgust tütärlatsilõ kaala. Jälh poiskõsõ süüdü.

Ku hiitumine üle eletü, naardsõmi kõgõst süäemest ja ollimi jälh uma hää, kimmäs, ütتهoitja klass.

Laatjapoissõ «kuiv» tüünätäl

Olli Koondisõ Auto Võro majandi Antsla brigaadin sohvri. Vedäsimi Antslast ja Võrost egäsugust tavaari puutõ pite lakja ja tüüpävä lõpus sõidimi taarakuurnmagõ Antsla taaralattu.

Antsla tarvitajidõ ütistü puult saimi päälelaatja, kes tüksevä hinnäst tüü aigu mõnikõrd hunni juuma. Sõs olf näidega igävane hädä kuurma pääle-pandmisõ aigu. Kuurmalõ

läts mitmõ poodi tavaar ja ku laatjalõ perrä õs kae, olf mõni tavaarikast võlss kotusõ pääl. Poodi man mahalaatmisõ aigu otsi õigõt tavaarikasti takan nigu ulf. Olf ka sääne juhuse, ku laatja jõi nii hunni, õt õs olõ võimõlinõ auto kabiini ronimõ. Nõsta viil laatjat kah kabiini!

Olf iispääväne tüüpäiv, ku jõudsõ taaralattu ütäl aol tüüseldsilidse Jüriga. Sääll olliva ka Antsla ütistü laatja Tõnu, Heldur, Viktor ja tõnõ Tõnu.

Võtimi sõs kambaga taara-kuurma maha ja jäimi taara-

lao hoovi pääle tsõõri saisma. Trehvässi saisma Jüri kõrval ja kõrragõ ilmu vällä viinaputõl, mis korgiti vallalõ ja pakuti mullõ. Tuud pakmist olf innembi ka olnu, a auturoolin ollõn mi õs juu ja putlit tollõ iispääväni vasta võtnu õs olõ.

Ma õi tiä, kost tullf mõtõ tetä laatjilõ «kuiv» iispäiv. Võti viinaputli vastu, pan-ni päkä poolõ putli pääle, kai Jüri poolõ ja nõstsõ putli üles. Jüri sai mu plaanist sõnnulda arru ja ma lasi puul putlit viina

kõrist alla. Andsõ putli Jüri-le, kes kummu putli põhjani. Tennässimi, istsõmi auturuuli ja sõidimi autoparki, mis olf umbõs viiesaa miitri takan. Olli edimäst ja perämäst kõrda auturoolin, ku olli viina võtnu. «Kuivast» iispääväst sai laatjapoissõl «kuiv» tüünätäl riidi õdaguni, sõs ostimi Jüri-ga laatjilõ tagasi tuu viinaputli, mille mi iispääväl olli är joonu.

A edespite meile viina inäp õs pakuta.

REILIKU KALEV

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
UBINASAHVT.

Avvohinna saa
HEINMETS HUGO (10)
Häätarõ küläst.

Lõvvä' rialõ ütine nimetäjä.

Sõs täüdä' esi' viimäne rida är' ja saada' meile vastussõs!

aiavilä', kihäosa', lilli', ma'ra', mõtsaeläjä', puu', seene'

Hõrak, sitik, vavvõrn, tikri ja mustik
omma' _____.

Kuus, tuum, lõhmus, jallai ja pihl
omma' _____.

Kahr, susi, mõtstsiga, põdõr ja repän
omma' _____.

Künnärpää, kindretsomp, kõtt, kaal ja siir
omma' _____.

Ruus, muun, pujeng, astra ja märdirus
omma' _____.

Põrknas, kapstas, piit, kardok ja kürvits
omma' _____.

Kikkasiin, tatt, kärbläsesiin, sirmik ja kitsõmampli
omma' _____.

_____, _____, _____ ja _____
omma' kodoeläjä'.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Talvõkardoka koguminõ

Sügüse tullõn naas liinaine-miisi vaivama küsumus, kost saia hääd talvõkardokat. Vine aol käve asi laabsambalõ. Kolhoosi ja sovhoosi kuuludi lehen vai tullf hindäl mõnõ majandiga kokku leppü. Asi käve põhimõttõl «sullõ-mullõ». Saak sai kolhoosil vai sovhoosil üles võetus ja võtja vei kodo kotitävve kardokat. Sehvest – päämidsealt koolilatsõ, tudõngi ja soldani – mi tan ei kõnõlõ, nimä aviti põllumajandust vabatahtligult sunniviisilidselt.

Taa jutt kõnõlõs, kuis üten kavvõmban maarajoonin paikligu partei- ja täitevkomitee rahvas üten kolhoosin hindäle talvõkardokat koguman käve. Tulti suurõ kambaga, üten olf võet ummi perreliikmit kah. Kardoka olli ilosa – suurõ ja valgõ. Otsustõdi, et sedäsamma

sorti nä üten tahtvagi. Kõgõ suurõmba maamugula krabasi vinne naasõ – mõni parteimiis olf nooriku suurõ rahva hulgast lõudnõ. Esimiis paksõ viil Eesti sorti «Ando», a tuu jäi vällä-nägemiselt suurilõ ja valgilõ alla.

Koton kiiten sai selges, et kardok häste ei passi süümises. Tullf vällä, et taa sort kõlbas nõna ala anda eläjile. Rahvas kutsõ tedä tsiakardokas. Larm läts suurõs. Tuud, et nä esi tahtsõ suuri ja valgiti kardokit, es taha inämb kiiki kuulda. Arotõdi, kuimuudu esimiist trahvi. Timä olf jo noorõn mehen parhilladsõ kolhoosi jalgu pääle nõstnu. Otsustõdi esimiist «eduta» ja viil kõrd kõgõ kehverbät kolhoosi juhtma saata. Sääll tullf edimäلت karanaisi ja tüükuamiihi küllä pite takan ajada ja tüüle saata. A mõnõ aasta peräst sai tollõstki kolhoosist kõnõlda õnnõ hääd.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Aigu om

Ma kuuli raadiost, et lätläse ja leeduka arvasõ eestlääsisist, et mi olõmi väiga aigladsõ. Aiglanõ om nii mõtlõminõ ku süämetunnistus. No tuud olf nätä ka viimädse presidendi-valimisõ aigu. Kuikimuudu es nakka asi käümä, peräkõrd iks leüti kandidaat üles. Ku poliitigu ütli, et andva presidendi-

le uma helü süämetunnistusõ perrä, sõs läts ka mitond päivä vaia, et süämetunnistus üles heränü.

A olõ-i hätä, ka tulõvanõ persident ütäl, et kõgõ parõmb aoviitmine om istu ja kaia kavvõdahe. Vast rahunõsõ sõs poliitigu kah maaha ja mõtlõsõ inämb, inne ku rapsma nakkasõ. Aigu om.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

tellimine.ee/umaleht
vai tel 617 7717.